Miha Marinč

Pregledni znanstveni članek

Biografsko raziskovanje in vprašanje spola

Izvleček: Biografije so bile v zadnjih desetletjih deležne velike popularnosti in hkrati velikih sprememb. Biografske obravnave je bilo deležnih vse več žensk in tudi tistih, ki niso zasedali vidnih funkcij v javnem življenju. S tem je prišlo tudi do sprememb metodologije biografske obravnave ter do revizije zgodovine, kar je prinesel pogled iz drugega gledišča. Praviloma pri biografijah izostane govor o biografiji kot o žanru in metodologiji raziskovanja. Prispevek prinaša zapolnjevanje manka v literaturi o biografskem raziskovanju na Slovenskem in analizira njegov vpliv na raziskovanje zgodovine žensk. Članek prinaša sintezo relevantne literature o biografskem raziskovanju. Skozi analizo splošnih biografskih leksikonov od lokalne prek regionalne do svetovne ravni članek prinaša podatke o zastopanosti žensk v biografskih leksikonih od regionalne pa do svetovne ravni. Pregled produkcije biografij je pokazal, da je biografija vse bolj uveljavljena tudi na Slovenskem in da se vanjo vključuje vse več žensk, kot avtoric in kot subjektov analize, kljub temu pa delež žensk ostaja daleč pod mejo enake zastopanosti spolov.

Ključne besede: biografija, zgodovina žensk, enakost spolov, feminizem, Slovenija

Biographical research and the question of gender

Abstract: In recent decades, biographies have enjoyed great popularity and, at the same time, have been a subject of major changes. There has been an increasing number of biographies on women and people who did not occupy a significant function in public life. This has led to changes in the methodology of biographical treatment, and to the revision of history that has been brought by a different point of view. However, the biography as a genre and research methodology is usually absent when talking about biographies. The article fills the lack of literature on biographical research in the Slovene-speaking area and analyses its impact on the exploration of the history of women. It presents a synthesis of relevant literature on biographical research and it also features the impact of feminism. Through the analysis of

general biographical lexicons at the local, Slovene and global level, the article also provides information on the representation of women in biographical lexicons. An overview of the production of biographies has shown that biography is gaining ground in the Slovene-speaking area and an increasing number of women has become included as authors and subjects of analysis, however, the proportion of women remains far below the limit of equal gender representation.

Key words: biography, history of women, gender equality, feminism, Slovenia

O biografijah in biografskem raziskovanju

Kot pravi Marc Bloch, so v zgodovini ljudje poimenovali svoja dejanja, verovanja, predmete, običaje itd. in niso čakali, da postanejo predmet nepristranske raziskave. Zgodovina in družboslovje nasploh sta dobila največji del svojega besedišča naravnost iz snovi, ki jo raziskujeta. Zaradi dolge rabe sta ga že prevzela izkrivljenega , pogosto pa je bil že od samega začetka dvoumen. Znane so težave, ko je beseda skozi čas obstajala, njena vsebina pa se je menjala in je bila zato pogosto narobe razumljena (Bloch 2006: 140). Takšen primer je tudi beseda »biografija«.

Izraz biografija je nastal z združitvijo dveh grških besed – samostalnika bíos (življenje) in glagola gráfein (pisati). Slovar slovenskega knjižnega jezika biografijo definira kot »popis življenja kake osebe, življenjepis«. Irena Avsenik Nabergoj jo razume kot »poskus, da bi neko tuje življenje v povezani (pripovedni) upodobitvi predstavili tretjim osebam« (Avsenik Nabergoj 2011: 170). Širšo razlago ponuja Matjaž Kmecl, ki pravi, da gre pri biografiji za opis človekovega življenja, narejen z namenom »predstaviti človeka v okolju in času, kako si je izoblikoval svoj svetovnonazorski in človeški, duhovni, moralni obraz in pa – kako se svet skozi takšen osebni 'filter' kaže v literarnem besedilu« (Kmecl 1993: 125). Da gre pri biografiji več kot samo za »popis življenja«, navaja tudi Drago Bajt: »Biografija dejansko popisuje empirični soodnos med pomembno človeško figuro (…) in njegovim zgodovinsko danim okoljem, časovno-prostorsko stvarnostjo, v kateri je figura izpolnila svoje enkratno bivanjsko poslanstvo. Biografa torej ne zanima le gola življenjska stvarnost velike osebnosti in njena telesna ter duhovna dejanja, s katerimi preoblikuje zgodovinsko stvarnost okoli sebe, marveč tudi ljudje okoli nje, okoliščine, ki jo oblikujejo, duhovni vplivi dobe itd.« (Bajd 1993: 125).Takšne razlage za zgodovinopisje niso (več) zadostne, saj je biografija v praksi

postala veliko več kot zgolj popis življenja neke osebe. Biografija je namreč postala orodje za interpretacijo zgodovine v celoti. Slovar slovenskega knjižnega jezika je gluh tudi za izraz biografika in njegove razlaga ne ponuja. Tita Porenta biografiko sicer pojmuje kot »vedo, ki se ukvarja z zbiranjem (sestavljanjem), obdelovanjem, vrednotenjem in razvijanjem teoretičnih podlag biografije« (Porenta 2005: 79).

Avtorji izraza biografija ne razumejo enotno. Nekateri denimo ga razumejo v pomenu biografskega gesla v leksikonu, spet drugi v pomenu nekrologa, biografskega eseja itd. (Bajd 1993: 125). To različno razumevanje pojma biografije je seveda tudi posledica dejstva, da ima pisanje biografij že zelo dolgo tradicijo. Resnici na ljubo je sicer treba poudariti, da je pri tej dolgi tradiciji skoraj vedno šlo za moške, ki so jih zgodovinarji ocenili kot pomembne v javnem življenju oz. »samo za junaška dejanja kraljev«, kot se je izrazil Carlo Ginzburg (Ginzburg 2010: 5). V dolgi tradiciji pisanja biografij je torej večinoma šlo za biografije moških pripadnikov elite.Pisci biografij so bili prav tako pripadniki istih elitnih skupin, ki so jih sami opisovali.[1] Ženske so bile biografske obravnave deležne veliko redkeje, kar se kaže tudi v nacionalnih biografskih leksikonih.[2] Pogosto je bilo njihovo življenje prikazano kot življenje soprog, mater ali ljubic in tako skrito za življenjem moških.

Pisanje biografij v zadnjih desetletjih pridobiva na popularnosti,[3] kar sicer ni novost, so se pa biografije v zadnjih desetletjih močno spremenile. V Sloveniji in tujini opažamo trend, da je biografske obravnave deležnih vse več žensk[4], biografske obravnave so bile deležne tudi osebe, ki niso zasedale vidnih funkcij v javnem življenju. S tem je prišlo tudi do sprememb metodologije biografske obravnave ter do nekakšne revizije zgodovine. Zgodovinarji so pri tem premiku zanimanja naleteli na težave glede zgodovinskih virov, ki jih je mogoče

[1] O tem tudi: Riall, Lucy (2010): The Shallow End of History? The Substance and Future of Political Biography, v: Journal of Interdisciplinary History, št. 3, The Massachusetts Institute of Technology and The Journal of Interdisciplinary History, str. 377.

[2] Na primeru ZDA o tem: Ware, Susan (2010): Writing Women's Lives: One Historian's Perspective, v: Journal of Interdisciplinary History, št. 3, The Massachusetts Institute of Technology and The Journal of Interdisciplinary History, str. 413–435; na primeru Velike Britanije Riall, Lucy (2010): The Shallow End of History? The Substance and Future of Political Biography, v: Journal of Interdisciplinary History, št. 3, The Massachusetts Institute of Technology and The Journal of Interdisciplinary History, str. 375–397.

[3] O tem npr.: Weiland, Steven (1999): Biography, Rhetoric, and Intellectual Careers: Writing the Life of Hannah Arendt, v: Biography, št. 3, Biographical Research Center, str. 371; Pimlott, Ben (2009): The Future of Political Biography, v: Th ePolitical Quarterly, št. 1, The Political Quarterly Publishing Co. Ltd, 2009, str. S214; Kholikov, Aleksei, v: Biography Through a Biographer's Eyes (Materialsfrom a Round-Table Discussion), v: Russian Social Science Review, št. 4, M.E. SharpeInc, 2010, str. 78. Na primeru Slovenije: Verginella, Marta (2004): Suha pašta, pesek in bombe: vojni dnevnik Bruna Trampuža. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče,Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, str. 7.

[4] O tem poročajo skoraj vsi prispevki v zborniku Iles, Teresa (1991) (ur.): All sides of the subject: women and biography. Oxford: Pergamon Press.

uporabiti, kot so npr. pogodbe, oporoke, poročila, pisma itd. Lahko bi rekli, da so tudi ti viri družbeno pogojeni, ker se jih več nanaša na moške kot na ženske, več na višje kot na nižje sloje, več na odrasle kot na otroke, več na pismene kot na nepismene, več na prebivalce mest kot podeželja in več na javno kot na zasebno življenje. Marta Verginella navaja, da je imelo slovensko zgodovinopisje še do nedavnega precej dvoumen odnos do avtobiografskih virov – korespondenc, dnevnikov, spominov. Uvrščalo jih je med sekundarne vire, jih zaznavalo kot subjektivne in manj uporabne za zgodovino, se od njih ograjevalo ter jih uporabljalo zgolj po potrebi, če drugih virov ni bilo na voljo (Verginella 2011: 95).

Popularnost biografije je mogoče pripisati več vzrokom. Pimlott porast biografij na zahodu, v Franciji, Nemčiji in Italiji, pripisuje povečanemu zanimanju zgodovinopisja za drugo svetovno vojno. Biografska metoda se je namreč izkazala za zelo uporabno pri razumevanju bivših sovražnikov in kolaborantov. Isti avtor porast sodobnih biografij na vzhodu pripisuje zavestnemu zavračanju starega determinizma in poskusu reinterpretacije dobe Stalina in Brežnjeva (Pimlott 2009: S222). Tudi Momigliano pravi, da je popularnosti biografije botrovalo več vzrokov. »Deloma jo lahko pripisujemo diferenciaciji moderne biografije v različne vrste, ki zadovoljujejo raznotere potrebe.« Popularnost biografije pripisuje tudi temu, da pristna socialna zgodovina postaja vse bolj neobvladljiva, biografija pa »če nič drugega, predstavlja nekaj jasno začrtanega« (Momigliano 2008: 246). Biografije je z odprtimi rokami sprejel tudi knjižni trg.

Žanr biografije se je pojavilv različnih disciplinah, pri čemur vsaka zasleduje sebi lastne cilje, subjekte raziskovanja, besedišče, način interpretacije, metode in samo uporabnost biografskih raziskav. Praviloma pri biografijah izostane govor o biografiji kot žanru, metodologiji raziskovanja itd.[5] Biografije ustvarjajo tako zgodovinarji kot tudi npr. novelisti. Zaradi takšne raznovrstnosti biografij tudi težko govorimo o enotni metodologiji, ki bi se uporabljala pri pisanju biografije. Avtorji sledijo različnim ciljem. Za znanstvene biografije je seveda pomembno, da se držijo standardov znanstvenega raziskovanja, za avtorje biografij, ki so v prvi vrsti komercialne in namenjene trgu, pa je seveda v ospredju zanimivost za širše občinstvo, ker bo le takšna biografija tudi prinesla dobiček.

[5]O tem tudi: Ware, Susan (2010): Writing Women's Lives: One Historian's Perspective, v: Journal of Interdisciplinary History, št. 3, The Massachusetts Institute of Technology and The Journal of Interdisciplinary History, str. 425; Young-Bruehl, Elizabeth (1999), v: Weiland, Steven: Biography, Rhetoric, and Intellectual Careers: Writing the Life of Hannah Arendt, v: Biography, št. 3, Biographical Research Center, str. 372; Spender, Dale(1991): Foreword v: Iles, Teresa (ur.): All sides of the subject: women and biography. Oxford: Pergamon Press, str. VII.

Tudi mnenja o uporabnosti biografij pri zgodovinskem raziskovanju so deljena – od »najčistejše oblike zgodovine, ki uteleša luč resnice« (Wolpert 2010: 399, 412), krepi in bogati zgodovino, ki brez vpogleda biografije skorajda ne bi mogla obstajati (Rotberg 2010: 305), do mnenj, kot so »najmanj zanesljiva in najmanj analizirana oblika političnega pisanja, skoraj brez mesta v zgodovini« (Pimlott 2009: S214), »biografi ne pišejo nič takšnega, kar bi lahko šteli za resno zgodovino« (Blanning 1996: 1), »pisanje biografij ni zaželeno ali celo legitimno početje« (Lockyer 1984: 3), »ni dovolj resna zvrst, da bi jo uporabljali resni zgodovinarji« (O'Brien 1998: 50). Arnaldo Momigliano meni, da razlikovanje med zgodovino in biografijo sicer ni tako splošno. »V najpomembnejših priročnikih o zgodovinskih metodah, ki so nastajali od 16. stoletja naprej, je biografija navadno pojmovana kot ena od legitimnih oblik pisanja, ki ima zgodovinski značaj« (Momigliano 2008: 246). Pimlott pravi, da je oblika biografija tako pogosto puščena ob strani zaradi tega, ker je hibridna. Tisti raziskovalci, ki pri svojem delu uporabljajo biografsko zvrst, morajo biti podkovani tudi z mnogimi znanji drugih ved, na primer psihologije, sociologije itd. Za posamezno osebo je takšna paleta znanja seveda velik zalogaj. Hkrati pa biografom, ki vse te vede pri svojem delu uporabljajo, ni priznan status poznavalcev le-teh (Pimlott 2009: S215). Prav proučevanje vseh vplivov skozi mnoge dimenzije življenja Rotberg razume kot tisto, kar biografijo naredi za intelektualno zgodovino (Rotberg 2010: 307). Irena Avsenik Nabergoj biografijo in zgodovino popolnoma loči. Kot pomembno ločnico med obema navaja, da je: »zgodovina usmerjena k splošnim ugotovitvam o obdobjih, osebah in dogodkih, ki jih obravnava, biografija pa se osredotoča na posamezne osebe in obravnava povsem določen vidike, pogosto podrobnosti iz življenja obravnavanih oseb« (Avsenik Nabergoj 2011: 98).

Tita Porenta vidi »skupni pomen biografskih raziskav v javnosti nedelujoče populacije v odkrivanju razmerja med posameznikom in družbo z zornega kota malega človeka kot interpretorja lastnega življenja« (Porenta 2005: 82). V metodološkem smislu biografijo vidi kot možnost posploševanja iz individualne izkušnje posameznika (Porenta 2005: 84). Biografija posameznika nam ne nudi le vpogleda v njegovo življenje, pač pa tudi širši vpogled v kulturno, socialno in celo politično dogajanje v določenem času (Kessler-Harris 2009: 626).Tudi mnenja o vrednosti biografije za razumevanj širšega dogajanja so deljena. Z zgoraj navedenimi mnenji se npr. ne strinja ameriška zgodovinarka Kate Brown, ki biografijo vidi kot preveč osebno in kot takšnonesposobno ponuditi širše razlagalne vrednosti (Brown 2009: 599). Marta Verginella pravi, da se je izkazalo, »da se je bolj kakor merjenje posameznikove reprezentativnosti obnesel pristop, ki ni predpostavljal kakršnihkoli tipičnosti posameznika,

temveč je biografsko raziskovanje razumel prav kot način raziskovanja problematike posameznikove umeščenosti v širši družbeni in kulturni kontekst na obeh ravneh: na ravni vsakokratnega predmeta raziskave in na metodološki ravni« (Verginella 2004: 8; Rebeschini in Verginella 2008: 241–245).

Oto Luthar na podlagi del nemških avtorjev (Wolfgang Fischer, Martin Kohli) navaja empirično utemeljitev vrste posameznih razvojnih stopenj biografskega proučevanja:

»a) Interes za časovno razmerje življenjske zgodbe, strukturirane kot socialne institucije, vedno bolj narašča, obenem pa postaja načelo razmejevanja življenjske zgodbe v posamezne faze vse pogostejše načelo socialnega razvrščanja (Fischer in Kohli imenujeta to »časovno umeščanje«).

b) Časovno umeščanje življenjske zgodbe poteka na podlagi kronološkega razvrščanja v starostne skupine: se pravi, da se vzpostavlja kronološko standardiziranje »normalnega« poteka življenjske zgodbe (to imenujemo kronologizacija).

c) Časovno umeščanje in kronologizacija sta del družbenega razvoja, ki posameznika »osvobaja socialnih spon«, torej gre za individualizacijo.

č) Normalna življenjska zgodba je praviloma organizirana v skladu s fazami pridobitnega življenja: otroštvo/mladost, »aktivno« življenje odraslih, starost potemtakem zrcalijo pridobitveno usmerjeno delitev v pripravljalno, aktivno in mirujoče obdobje.

d) Na podlagi take delitve so med heteronomno izdelano biografsko shemo postavljeni vnaprej določeni cilji, kikonstituirajo starosti zavezano strukturo horizonta ter biografsko perspektivnost« (Luthar1990: 276).

Avtor želi poudariti, da je življenjska zgodba posameznika močno odvisna od struktur, v katerih živi, in od pričakovanj družbe. Pojasnjevanje življenja posameznika v zanj pomembnih sekvencah tako ne more zaobjeti celote, seveda pa lahko te sekvence analiziramo kot socialne strukture. Družbeno okolje, v katerem je subjekt raziskave deloval, se seveda spreminjana krajši indaljši rok. V vsakem primeru zagotavlja vsaj razlagalni model, kaj je v določenem trenutkudružbeno zaželeno in kako naj bi posamezniki dosegli vse pomembne korake oz. kako bi uresničili normalno biografijo oz. biografsko normalizacijo, kot izrazi avtor (Luthar 1990: 277). Biografska pripoved sicer teži k temu, da bi se organizirala v sekvencah (Bourdieu 2008: 250).

Vprašanje spola je pomembno tudi pri proučevanju okolja in kontekstualizaciji v biografskem raziskovanju. Mogoče je trditi, da je moške, z vidika obstoječega zgodovinskega raziskovanja, lažje umestiti v zgodovinski kontekst in razumeti njihovo delovanje. Biografije moških praviloma odslikavajo bistveno bolj javne ter hkrati raziskane sfere družbenega življenja v preteklosti in vključujejo funkcije, ki so javno bolj vidne in širše priznane kot pomembne. Posledično je mogoče biografije moških bistveno lažje umestiti v že raziskano zgodovinsko okolje, življenje žensk pa je po teh merilih pogosteje spregledano.[6] Koncept biografij žensk tako ne more biti zgolj umeščanje žensk v zgodovino, ki je priznana kot splošna, ker gre dejansko za zgodovino moških in ženske v nacionalnem kolektivnem in zgodovinskem spominu ostajajo zgolj kot pasivne spremljevalke dogajanj, saj jih kot akterk v zgodovinopisju ni mogoče najti. Raziskovanje in umeščanje žensk mora posledično s sabo prinesti tudi revizijo zgodovinske percepcije v celoti.

Ker gre pri pisanju biografij za interpretacijo, za ustvarjalno dejanje, je treba čim bolje proučiti okolje, v katerem je obravnavana oseba delovala. S čim boljšimi podatki o okolju in osebi je zapolnjevanje vrzeli boljše, bolj objektivno. »Biografska obravnava ne sme biti nikoli ločena od časovnega in prostorskega konteksta. Odločitve, razumska dejanja se odvijajo izključno v tem okviru. Povedano drugače, posameznik vedno deluje znotraj zgodovinskega okvira in ne brez njega« (Rotberg 2010: 306). Z dobrim poznavanjem okolja oz. načinom delovanja posameznikov v času in prostoru je zapolnjevanje vrzeli med biografskimi podatki sploh mogoče. Oto Luthar sicer pravi, da se zgodovinarji, narodopisci, psihologi itd. v »novi razpravi o proučevanju biografije kot vse pogostejšemu načinu proučevanja pretekle realnosti« vsi vrtijo okoli trditve, da je »tako pretekla kot sedanja družbena realnost produkt triadne interakcije človek-človek-okolje«. Dodaja, da je bila diskusija o pomenu okoljabila prevzeta iz sociologije in kot takšna ni nekaj novega (Luthar 1990: 275–276). Vpliv okolja pa ni samo tisti, v katerem je živel subjekt raziskave. Tudi raziskovalec živi v svojem okolju in tudi to okolje usmerja raziskovanje. Pojavljajo se vidiki in vprašanja o življenju subjekta, ki

[6]Peter Vodopivec analizira delo Zgodovina Slovencev, ki je izšlo leta 1979 in obsega 964 strani. Ugotavlja, da so v celotnem obdobju slovenske zgodovine od prazgodovine do sedemdesetih let 20. stoletja, v obdobju, ki ga delo obravnava, poimensko navedene zgolj tri ženske: Hemma von Friesach – Zeltschach, slovensko imenovana tudi Ema Krška, Marija Terezija in Vida Tomšič; poleg tega so obravnavane zgolj tri teme z izrazito žensko tematiko: ena zadeva matriarhat in "predzakonsko spolno svobodo žensk" med ilirskimi Liburni v rimskem času, drugi dve opozarjata na politično organiziranje žensk po drugi svetovni vojni in njihovo glasilo. Spomin na močne ženske se je vztrajneje ohranjal v ustnem izročilu in književni ustvarjalnosti kot v zgodovinopisju. Ženske so se v tem smislu vtisnile v slovenski zgodovinski spomin bolj kot literarne in manj kot zgodovinske junakinje, čeprav so bile nekatere med njimi resnične zgodovinske osebnosti (Vodopivec, P.: Kako so ženske na Slovenskem v 19. stoletju stopale v javno življenje: prispevek k zgodovini žensk v slovenskem prostoru (1848-1900), v: Zgodovina za vse, št. 2, Zgodovinsko društvo Celje, str. 30-31)

so lastni okolju, v katerem živi raziskovalec (Wave 2010: 434). Vpliv okolja lahko vidimo tudi kot vpliv oseb, ki so obkrožale subjekt raziskave. Nihče namreč ne deluje sam brez vpliva drugih. »Vsaka solidna biografija bi morala pokazati, da je delo njenega glavnega subjekta vedno povezano z delom oseb, ki so ga obkrožale« (Rotberg 2010: 323). Neda Pagon ugotavlja, da je »koncept konteksta postal ugodno prikritje v družbenih vedah in v zgodovinopisju, tako v retorični kot v argumentativni rabi«. Nadaljuje, da se pogosto uporablja kot orodje razlage, ko se iz občega pojasnjuje posebno. Pri pisanju biografij žensk je potrebno imeti pred očmi, da so praviloma delovale v okolju, ki je njihovo življenjsko pot in družbene vloge, ki naj bi jih znotraj okolja zasedle, videlo bistveno drugače, kot so si jo predstavljale, želele in udejanile same (Pagon: 1994: 54).

Vrste biografij

Po načinu obravnave različni avtorji v grobem ločujejo med znanstveno biografijo, ki je bolj lastna zgodovinopisju in naj bi temeljila na natančnih raziskavah in preverljivih dejstvih, ter med popularno biografijo, ki je na prvem mestu namenjena širšemu krogu bralcev in jo znanstveno raziskovanje manj zanima. Praviloma je napisana v obliki romana (Porenta 2005: 80–81; Ware 2010: 424; Bajt 1993: 125). Pimlott ločnico med obema postavlja na vrzel med dejstvom in ustvarjenim. Biografi te vrzeli ne morejo prečkati in je tudi ne bi smeli, znanstvenih biografov ne bi smelo zanimati leposlovje, kjer avtor kot osnovo za svoje delo uporabi resnično življenjsko zgodbo ter po potrebi preuredi dejstva ter doda nova (Pimlott 2009: 216).Podobno tudi Rotberg, ki meni, da popularne biografije od znanstvenih ločuje to, da temeljijo na dokazih, se kar v največji meri poskušajo vzdržati domnev, raziskujejo novo in imajo kritično distanco do tistega, kar je že znano. Nastajanje biografije je v tesni povezavi z viri, ki so tudi dosledno navedeni. Pokažejo tudi na točke, ki niso jasne in priznavajo meje svojega vedenja (Rotberg 2010: 321). Crick o biografovi vlogi pri pisanju znanstvene biografije pravi, da ima biograf dolžnost pokazati, kako je raziskoval in prišel do zaključkov in se ne pretvarja, da je enostavno vseveden. Bralcu mora predstaviti tudi zadeve, ki so sporne ali v njih ni prepričan (Crick 1980: X).

Levi navaja štiri pristope k biografiji. Prvega poimenuje prozopografija in modalna biografija. »V tej optiki so individualne biografije zanimive le toliko, kolikor ilustrirajo obnašanja ali videze, zvezane s statično najbolj pogostimi družbenimi razmerami. Potemtakem ne gre za prave biografije, temveč natančneje za uporabo biografskih podatkov

za prozopografske namene (…) Ta tip biografije, ki bi ji lahko rekli modalna po tem, da rabijo individualne biografije zgolj za ilustriranje tipičnih oblik obnašanja ali statusa, kaže veliko analogij s prozopografijo: v njem biografija dejansko ni biografija posamične osebe, temveč prej biografija individua, v katerem so zbrane vse značilnosti skupine.« Drugi pristop avtor poimenuje »biografija in kontekst«. V tem pristopu ima glavno vlogo okolje, ki po eni strani služi kot razlagalni model delovanja analiziranega subjekta ter po drugi,s pomočjo analogij z osebami, ki so analiziranemu subjektu blizu, zapolni dokumentarne vrzeli. »Individualne usode so tukaj sicer zakoreninjene v nekem kontekstu, vendar ne učinkujejo nanj, ga ne spreminjajo.« Tretji pristop avtor poimenuje »biografija in mejni primeri«. Biografije so v temprimeru uporabljene za pojasnjevanje konteksta, torej pojasnjevanje poteka v obratni smeri kot v drugem tipu. Skozi mejne primere »osvetljujemo prav obrobja družbenega polja, znotraj katerega so ti primeri možni«. V tem tipu je vrnitev k individuumu najbolj izrazita. Četrti pristopimenuje biografija in hermenevtika. »Biografski material postane v tej perspektivi notranje diskurziven.« Omogoča široko možnost interpretacije in se zaradi tega izteče v nezmožnost pisanja biografije. Njegovo vrednost avtor vidi v tem, da zavrača enosmerno interpretacijo usod (Levi 2008: 259–263).

Poseben primer biografij so tudi biografije literarnih ustvarjalcev, ki jih seveda pišejo tako zgodovinarji kot literarni kritiki in prav slednji dodatne biografske dokaze iščejo v interpretaciji del, ki so jih subjekti raziskave zapustili za sabo. »Interpretacija literarnih del je zelo subjektivno dejanje in rado se zgodi, da je zgodba, ki jo v interpretaciji najdemo, prav tista, ki smo jo iskali (…) interpretacija avtorjevih del v biografske namene je podvržena najmanj takšni, praviloma pa višji stopnji subjektivnosti kot interpretacija drugih zgodovinskih virov« (Barbera 2010: 165–166).

Tudi v našem prostoru imamo nekaj primerov biografskih romanov, ki so pri bralstvu naleteli na izjemen odziv. Najvidnejši je delo Draga Jančarja To noč sem jo videl, ki skozi pripovedi drugih govori o življenju Veronike Zarnik. Osnova za njegovo delo je življenje Rade Hribar, ki ga je v Kroniki opisala Marija Cvetek (Cvetek 2006).

Trend biografskega raziskovanja

Tudi v Sloveniji se zanimanje za biografsko raziskovanje širi in posledično tudi produkcija biografij. V slovenski vzajemno bibliografsko-kataložni baza podatkov COBIB.SI se število

biografij v zadnjih desetletjih konstantno povečuje. Spodnja tabela prikazuje število biografij, ki so izšle v obliki monografskih publika kot izvirna dela ali pa so bile v slovenščino prevedene.

1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013
35	23	47	32	44	63	118	119	118	134	128	168

(vir: baza COBIB.SI, dostop 14. 8. 2014)

Na povečanje zanimanja za biografsko raziskovanje kaže tudi začetek ponovnega izhajanja slovenske nacionalne biografije, s katerim je decembra 2013 pričel Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. V zadnjih letih je izšla tudi serija biografskih leksikonov, ki so jih izdale druge založbe. Sama dostopnost biografij se je bistveno povečala tudi z vzpostavitvijo portala Slovenska biografija. Portal združuje tri slovenske biografske leksikone, ki so predhodno izšli v tiskani obliki: Slovenski biografski leksikon (1925–1991), Primorski slovenski biografski leksikon (1974–1994) in prvi zvezek Novega Slovenskega biografskega leksikona.

Vpliv feminizma na biografske raziskave

V skladu z geslom drugega vala feminizma »osebno je politično« je prišlo do velikih sprememb tudi pri pisanju biografij. Osebno življenje je postalo zanimivo samo po sebi ter je bilo hkrati v funkciji razlagalnega modela za javno delovanje analizirane osebe. Prav biografska metoda lahko pojasni, zakaj so določene osebe odprte do sprememb, pojasni okolje, v katerem so delovale,inrazkrije specifične želje in težave, s katerimi so se srečevale. Prav s tem se ločnica med osebnim in javnim briše. Sama razlagalna vrednost osebnega življenja je seveda omejena. Biograf, da bi se izognil zgolj popisu anekdot, mora dokazati, da so uporabljeni vidiki osebnega življenja imeli vpliv na samo delovanje osebe. Tudi literarni kritik in biograf Renders v duhu prežemanja sodobnih biografij z vidikom osebnega pravi, da »biograf mora dokazati, da je osebno ozadje subjekta vplivalo na njegovo javno delovanje. V primeru, da biograf tega ni sposoben narediti, je boljše, da biografije sploh ne napiše.«[7] Feminizem biografij sprva ni sprejel odprtih rok, saj so bila to pretežno dela o moških ter o njihovih dosežkih v javnem življenju. Na prvi pogled biografija torej ni prav uporabna zvrst

[7] Hans Renders, "Privé in de politiekebiografie," in RendersandVoerman, Privé in de politiekebiografie, 9, V: Bosch, Mineke: Gender and the Personal in Political Biography. Observationsfrom a DutchPerspective , v: Journalof Women's History, št. 4, Indiana University Press, 2009, str. 15

za umestitev žensk v zgodovino, ker je njihova zgodovinska izkušnja praviloma popolnoma drugačna od moške in bi jo v takratni obliki pisanja biografij zelo težko zaobjeli.[8]

Biografska zvrst je postala učinkovita oblika političnega boja šele po svojem preoblikovanju. Javno življenje žensk ni sledilo isti logiki kot življenje moških. Pri razumevanju življenja žensk je treba upoštevati tudi dejavnike, ki niso pogojevali življenja moških. Pri biografijah žensk se npr. v večji meri odpirajo vprašanja o možnostih šolanja, o vlogi materinstva, o sprejemljivosti njihovega javnega delovanja itd. Avtorji oz. avtorice biografij o ženskah, izjeme so morda biografije kraljic, se pogosto srečujejo s precepom med željami in ambicijami žensk na eni strani in pričakovanji, ki jih ženskam postavljaokolje, na drugi strani. Ta razkorak se pri pisanju biografij moških pokaže bistveno redkeje. Glede samega pomena vključitve gesla »osebno je politično« je pisanje biografij večplastno. Omenil sem že premik k osebnemu v smislu razlagalne vrednosti osebnega življenja. Drugi premik lahko vidimo v tematikah, ki so postale zanimive oz. vredne obravnave, ne samo skozi biografije, ter bile umeščene v zgodovinsko raziskovanje. Prišlo je do raziskovanja seksualnosti, zgodovine vsakdanjega življenja, splava, materinstva itd. Žanr biografije se je izkazal kot dobro orodje pri pisanju zgodovine spola. Pomen vključitve kategorije spola zgodovinarka Minke Bosch vidi predvsem v tem, da je dokončno spodkopal hierarhični dualizem med osebnim in političnim. Dokazal je, da so osebne okoliščine in javno delovanje neizbežno povezani (Bosch 2009: 17). Ravno ženske študije in študije spola so najbolje pokazale simbiozo med zgodovino in biografijo. Prav zato, ker je interdisciplinarno področje ženskih študij raslo ob zgodovini žensk, so biografije žensk črpale svojo razlagalno moč iz več disciplin in perspektiv ter imele s tem večjo razlagalno moč (Ware 2010: 413). Jasno je postalo, da ločena obravnava obeh vidikov življenja v zgodovinopisju ne vzdrži več, kot tudi nikoli ni vzdržala v realnosti. S to vključitvijo osebnega v biografsko obravnavo so se biografom odprla tudi nova vprašanja, ki so jih morali nasloviti – npr. kaj in kako se tvori identiteta. Življenja žensk tudi niso več veljala za zgodovinsko manj pomembna. »Nič (…) ni biografije okrepilo bolj kot prav združitev profesionalnih in zasebnih vidikov. Prvo namreč skoraj ne more obstajati v vakuumu brez drugih« (Rotberg 2010: 322). Biografija je te spremembe preživela z velikimi spremembami v svojih ciljih in metodologiji. Biografije niso več zasnovane izključno kronološko, pač pa nastajajo tudi v obliki izsekov iz posameznikovega življenja brez trditev,

[8] O tem tudi: Ware, Susan (2010): Writing Women's Lives: One Historian's Perspective, v: Journal of Interdisciplinary History, št. 3, The Massachusetts Institute of Technology and The Journal of Interdisciplinary History, str. 413–435; Riall, Lucy (2010): The Shallow End of History? The Substance and Future of Political Biography, v: Journal of Interdisciplinary History, št. 3, The Massachusetts Institute of Technology and The Journal of Interdisciplinary History, str. 375–397.

da lahko izseki pojasnijo celotno zgodbo. Tudi koncepta vrednosti in vzorčnosti sta bila redefinirana ali pa sta celo izginila iz biografij (Rial 2010: 381).

Susan Ware govori tudi o posebni zvrsti biografije, in sicer o feministični biografiji. Pravi, da feministično biografijo od biografije žensk loči predvsem to, da je osredotočena na spol kot glavni, odločujoči dejavnik vpliva na življenje posameznika. Glavni razločevalec feministične biografije avtorica vidi v veliki pozornosti, ki jo namenja povezavi med osebnim in javnim življenjem. Feministično biografijo zanima torej, kako je družbeni spol vplival na življenje in delo posameznice (Ware 2010: 417). Podobno feministično biografijo razume tudi Rachel Gutiérrez. Kot temeljnega določevalca feministične biografije vidi analizo patriarhalnega konteksta, v katerem je oseba živela ter hkrati patriarhalnega konteksta, v katerem je bila reprezentirana, vključno z njenim življenjem, preden je postala »pomembna« in bila deležna biografske obravnave (Gutiérrez 1991: 48-55). Ta premik v biografskem raziskovanju je prinesel tudi spoznanje, da so bile ženske v javni sferi precej bolj udeležene, kot se je navadno domnevalo (Ware 2010: 421). Pri vključevanju osebnega življenja v biografije je potrebno paziti, da biografija ne postane zgolj popis anekdot. Podobnosti iz osebnega življenja so bile pri pisanju biografij uporabljene tudi zgolj v funkciji popestritve biografij. Ta »okrasna« funkcija osebnega življenja se seveda ne sklada z že omenjeno parolo »osebno je politično«. Nekateri avtorji, kot na primer Mineke Bosch, opozarjajo, da je razlagalna vrednost osebnega življenja, s katerim se poskuša razložiti javno delovanje predvsem v popularnih biografijah žensk, tudi previsoko ovrednotena (Bosch 2009: 13–37). Odvisna je od predstav, kako in kaj konstituira osebnost ter kakšne so povezave med individuui in družbo oz. kakšno povezavo ima spol kot družbena in analitična kategorija za oblikovanje posameznikove identitete (Bosch 2009: 15).Opozarja tudi, da razlagalna vrednost osebnega ni enakovredno zastopana med vsemi vedami, ki uporabljajo žanr biografije. Dodaja, da je psihologom ali psihoanalitikom to seveda bližje (Bosch 2009: 13–22). Povezava med osebnim in političnim pri pisanju biografij pa pripelje še do enega paradoksa. Ženske političarke so svoje osebno življenje skrivale bolj kot moški in ga je zato tudi težje raziskovati (Bosch 2009: 13–28).

Prisotnost žensk v splošnih biografskih pregledih

Biografije in biografski članki o ženskah so se pojavljale v splošnih in specializiranih biografskih leksikonih[9] ter v drugih publikacijah, ki niso bile oblikovane kot leksikoni. Biografije žensk so se pojavljale v zbornikih[10], revijah[11], predstavljene so bile v delih, ki so pokrivala ženske v določenih poklicih, npr. književnice[12], igralke[13], fizičarke[14]. Na enem mestu so bile ženske biografije prvič zbrane leta 1926 v zborniku Slovenska žena, ki ga je uredila Minka Govekar. Leta 2003 je Arhiv Republike Slovenije izdal zbornik Splošno slovensko žensko društvo, ki je prinesel kar nekaj biografij članic Splošnega ženskega društva. Prvi splošni biografski leksikon žensk je v Sloveniji izšel leta 2007. Delo Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem sta v sozaložništvu izdali založba Tuma in Slovenska akademija znanosti in umetnosti. V njem je predstavljenih 129 biografij žensk, ki so »pomembne za razvoj in družbeno življenje Slovenije«, kot je zapisano v predgovoru dela.

V analizi biografskih leksikonov, ki so izšli na Slovenskem, me je zanimalo, kolikšen je delež biografskih prispevkov o ženskah in kolikšen je delež žensk, ki so avtorice biografskih prispevkov. V analizo so bila vključena splošna dela, ki so izšla v različnih časovnih obdobjih. *Slovenski biografski leksikon* je začel izhajati 1922 (seznam imen) oziroma 1925 (prvi zvezek). Izdajati ga je začela Zadružna gospodarska banka v Ljubljani, kasneje, po drugi svetovni vojni, je vlogo izdajatelja prevzela Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Skupno je Slovenski biografski leksikon izšel v štirih knjigah, ki zajemale po tri ali štiri zvezke. Uredništvo prve knjige sta prevzelaIzidor Cankar in Franc Ksaver Lukman s sodelovanjem uredniškega odbora. Vanjo so vključeni zvezki, ki so izšli med letoma 1925 in 1932. Drugo knjigo sta uredila France Kidrič in Franc Ksaver Lukman ter vključuje zvezke, ki so izšli med letoma 1933 in 1952. Tretjo knjigo je uredil Alfonz Gspan s sodelovanjem uredniškega odbora in vključuje zvezke, ki so izšli med letoma 1960 in 1971. Četrto knjigo so uredili Alfonz Gspan, Jože Munda in Fran Petrè s sodelovanjem uredniškega odbora in

[9]Npr. Slovenski gledališki leksikon, Sto slovenskih dramskih umetnikov, Portreti pozabljenih igralcev, Slovenski likovni ustvarjalci po svetu, Slovenski dramski igralci med drugo svetovno vojno.
[10]Budna Kodrič, N., Serše, A.: Splošno žensko društvo: 1901-1945. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2003.
[11]Revija Ženski svet je od leta 1923 do 1932 ter v letu 1940 objavljala rubriko Obrazi in duše, ki je predstavljala uspešne ženske, ki so delovale v tujini ali na Slovenskem, v 70-ih je biografije žensk v reviji Jana objavljal Janez Kajzer, biografske članke so objavljale tudi revije Žena in dom, Ženski svet, Slovenska žena, Žena in dom.
[12] Borovnik, Silvija (2006): Slovenske književnice v Avstriji. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije; Kušej, Mateja (1996): Prve učiteljice, prve pisateljice - kdo jih še pozna? Ženski prispevek k slovenski literaturi od začetkov do 1918. Celovec: Drava.; Novak-Popov, Irena (2008). Slovenske pesnice v literarni vedi in izobraževanju. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.
[13]Nedič, Lilijana (1993): Slovenske filmske zvezde. Ljubljana: Slovenski gledališki in filmski muzej.
[14]Klanjšek Gunde, Marta in Remškar, Maja (ur.) (2007): Fizika, moj poklic: življenje in delo naših fizičark. Ljubljana: Društvo jedrskih strokovnjakov Slovenije.

vključuje zvezke, ki so izšli med letoma 1980 in 1991. *Primorski biografski leksikon* je izdajala Goriška Mohorjeva družba. Skupno je izšel v štirih knjigah, ki vsebujejo od štiri do sedem snopičev. Prvi snopič je izšel leta 1974. Pod uredništvo prvih šestih snopičev je podpisan zgolj uredniški odbor. Sedmi snopič je uredil Martin Jevnikar. Vsebuje snopiče, ki so izšli med leti 1974 in 1981. Drugo, tretjo in četrto knjigo je uredil Martin Jevnikar. *Slovenski kdo je kdo* je biografski leksikon, ki ga je leta 1999 izdala Založba Nova revija. Avtor leksikona je Drago Bajt. *Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon* je v dveh knjigah izšel leta 2008 pri Mladinski knjigi. Urednica leksikona je bila Tončka Stanonik in urednik Lan Brenk. *Veliki svetovni biografski leksikon: osebnosti, ki so oblikovale našo civilizacijo* je izšel leta 2002 pri Mladinski knjigi. Avtor leksikona je bil Igor Antič. *Novi Slovenski biografski leksikon* je začel izhajati leta 2013. Do zdaj je izšel samo prvi *zvezek*, glavna urednica je bila Barbara Šterbenc Svetina. Izdaja ga Znanstveno-raziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Glavni in odgovorni urednik je bil Andrej Rahten. *Biografski leksikon občine Prevalje* je leta 2005 izdala Občina Prevalje. Avtorici leksikona sta Marija Suhodolčan Dolenc in Margareta Jukič.

Analizirana dela ponujajo pregled osebnosti, ki so delovale v širšem slovenskem prostoru (*Slovenski biografski leksikon, Slovenski kdo je kdo, Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon),*na regijski ravni (*Primorski biografski leksikon),* lokalni *(Biografski leksikon občine Prevalje)* in svetovni *(Veliki svetovni biografski leksikon: osebnosti, ki so oblikovale našo civilizacijo).* Večina omenjenih del poudarja, da je izbor osebnosti subjektiven a kljub vsemu implicirajo, da je najboljši možni. Uvodnik prve knjige *Slovenskega biografski leksikona* iz leta 1932 navaja, da bo v njem podana »kar se da točna slika slovenskega kulturnega življenja v preteklosti in sedanjosti«[15]. V njem bodo predstavljene »vse za kulturni razvoj v Sloveniji kakorkoli pomembne osebnosti«[16] Predstavljal bo »vsakomur zanesljiv kažipot za orientacijo, znanstveniku pa pripomoček za nadaljnje raziskovanje.«[17] Slovenski biografski leksikon, ki je po besedah uredništva »*temeljno biografsko delo«,* ki ga je »*napisalo več rodov vodilnih slovenskih znanstvenikov, zlasti humanistov«* in naj bi»*predstavljal osebnosti, ki so soustvarile glavnino kulture in zgodovine slovenskega naroda«. Veliki svetovni biografski leksikon: osebnosti, ki so oblikovale našo civilizacijo* v predgovoru navaja, da je bila

[15]Cankar, Izidor in dr. (ur.) (1925–1991): Slovenski biografski leksikon. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, str. V.
[16]Cankar, Izidor in dr. (ur.) (1925–1991): Slovenski biografski leksikon. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, str. V.
[17]Cankar, Izidor in dr. (ur.) (1925–1991): Slovenski biografski leksikon. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, str. V.

upoštevana »absolutna in relativna pomembnost osebnosti«[18] in tudi »medijska prisotnost«[19]. *Slovenski kdo je kdo* navaja, da kot kriterij uvrstitve avtor »ni upošteval posameznikov zgolj z bogato prakso, je pa vendarle priznal vrednost tudi ustvarjalcem v množičnih občilih in prvakom v športnih panogah, torej elitne posameznike na vseh področjih javnega delovanja«,[20] »upoštevano je bilo tudi ovrednotenje posamičnikovega 'dela' v širši javnosti«[21] Edini izmed omenjenih leksikonov, ki zazna vprašanje spola, je leksikon *Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon,* saj v vsebinskemu orisu leksikona navede, da je v njem »opazen delež žensk«.[22] Leksikon je kot kriterije za uvrstitev uporabljal zastopanost v dosedanji enciklopedijski in leksikografski literaturi, akademsko izobrazbo, nagrade in priznanja, priznanja za medijsko prepoznavnost, članstvo v akademijah, častno članstvo univerz, pomembnost v vojni in vojaški zgodovini, delovanje v zamejstvu, izseljenstvu in zdomstvu.[23] Osnovo tega leksikona predstavljajo biografska gesla iz Enciklopedije Slovenije.

V pregledu leksikonov me je zanimal delež žensk, ki so vključene v leksikone. Načeloma so bili v pregled vključeni leksikoni v celoti. V primeru avtorstva člankov so bili analizirani leksikoni vključeni delno, in sicer del, ki je pokrival črko A. Razlog za to je dejstvo, da je začel izhajati nov nacionalni biografski leksikon, ki je do zdaj zaobjel samo osebe na črko A. V analizo niso bila vključena gesla, ki se nanašajo na skupine, družine ipd. ki sicer predstavljajo manj kot odstotek vseh gesel.

V tabeli so prikazani podatki o prisotnosti žensk v splošnih biografskih leksikonih.

leksikon	vseh gesel	vseh oseb	od tega moških	od tega žensk	odstotek žensk
Slovenski biografski leksikon	5025	4941	4660	281	5,7
Slovenski biografski leksikon, črka A	56	56	56	0	0
Novi Slovenski biografski leksikon, črka A	185	181	160	21	11,6
Primorski slovenski biografski leksikon, črka A	39	38	34	4	10,5
Slovenski kdo je kdo	4411	4411	3546	865	19,6

[18]Antič, Igor (2002): Veliki svetovni biografski leksikon: osebnosti, ki so oblikovale našo civilizacijo. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. V.
[19]Antič, Igor (2002): Veliki svetovni biografski leksikon: osebnosti, ki so oblikovale našo civilizacijo. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. V..
[20]Bajt, Drago (1999): Slovenski kdo je kdo. Ljubljana: Nova revija, str. 6.
[21]Bajt, Drago (1999): Slovenski kdo je kdo. Ljubljana: Nova revija, str. 7.
[22]Stanonik, Tončka in Brenk, Lan (ur.) (2008): Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. VIII.
[23]Stanonik, Tončka in Brenk, Lan (ur.) (2008): Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. VIII.

Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon	13545	13421	11269	2152	16
Biografski leksikon občine Prevalje	544	542	452	90	16,6
Veliki svetovni biografski leksikon: osebnosti, ki so oblikovale našo civilizacijo	4867	4821	4468	353	7,3

V Slovenskem biografskem leksikonu je navedenih 5025 gesel. Med temi gesli jih je 84 namenjenih rodbinskih imenom, med ostalimi 4941 osebnimi imeni se jih 291 nanaša na ženske, kar predstavlja 5,7 %. Leksikon med osebami na črko A navaja 56 oseb. Med njimi ni žensk.Novi Slovenski biografski leksikon na črko A navaja 181 osebnih lastnih imen, med njimi je 21 žensk, kar predstavlja nekaj manj kot 12 % vseh predstavljenih imen. Primorski slovenski biografski leksikon predstavlja 34 oseb na črko A. Med njimi so 4 ženske, kar predstavlja nekaj manj kot 11 % vseh predstavljenih oseb. Slovenski kdo je kdo prinaša biografske zapise o 4411 osebah. Med njimi je 865 žensk, kar je skoraj 20 % vseh predstavljenih oseb. Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon prinaša gesla o 11269 osebah. Med njimi je 2152 žensk kar predstavlja 16 %. Na lokalni ravni Biografski leksikon občine Prevalje prinaša 452 oseb. Med njimi je 90 žensk, kar je slabih 17 % vseh predstavljenih oseb. Veliki svetovni biografski leksikon: osebnosti, ki so oblikovale našo civilizacijo predstavlja 4468 oseb. Med njimi je 353 žensk, kar predstavlja nekaj več kot 7 % vseh predstavljenih.

Najvišji delež žensk je v leksikonu Slovenski kdo je kdo, in sicer 20 %, povprečno je v leksikonih 10 % žensk. V analizo je bil vključen tudi Veliki svetovni biografski leksikon: osebnosti, ki so oblikovale našo civilizacijo, ki zajema imena iz vsega sveta. V tem leksikonu je gesel, ki se navezujejo na ženske dobrih 7 %, ker je celo manj od povprečja. Večjih odklonov od povprečja v deležu žensk v leksikonih, ki pokrivajo lokalno oz. regijsko raven, ni zaznati.

V historični perspektivi lahko rečemo, da se delež žensk v splošnih biografskih leksikonih povečuje. Prvi zvezek slovenskega biografskega leksikona, natančneje del, ki pokriva črko A, je izšel leta 1925 in ne vključuje niti ene biografije žensk. V celoti Slovenski biografski leksikon prinaša manj kot 6 % gesel, ki se nanašajo na ženske. Novi Slovenski biografski leksikon, katerega prvi zvezek je izšel leta 2013 in zajema imena na črko A, prinaša biografije 21 žensk, kar predstavlja 12 % vseh oseb, ki so predstavljene v leksikonu.

V nekaterih leksikonih, ki jih je pripravilo več avtorjev in avtoric, je bilo mogoče določiti tudi delež biografij in biografskih gesel, ki so jih napisale avtorice. Vsi avtorji Primorskega biografskega leksikona, dela, ki pokriva črko A, so bili moški. Identična situacija je tudi v primeru Slovenskega biografskega leksikona. Novi Slovenski biografski leksikon kaže, da se je v biografsko raziskovanje vključilo kar nekaj žensk in deležbiografij oseb, ki so jih napisale ženske, je 35 %. Iz izračuna soizključene biografije, ki jih je napisalo več avtorjev in/ali avtoric. Takšnih biografij je bilo manj kot 2 %. Delež biografij žensk, ki so jih napisale ženske, je približno tretjina in se bistveno ne razlikuje od deleža vseh biografij, ki so jih napisale avtorice. Ta podatek kaže, da se ženske – gledano statistično – za pisanje biografij žensk ne odločajo pogosteje kot za pisanje biografije moških. Na tem mestu je potrebno posebej poudariti, da se ta izračun nanaša zgolj na en leksikon in ga v nobenem primeru ni mogoče posplošiti na širše dogajanje na področju biografskega raziskovanja na Slovenskem.

Sklep

Pisanje biografij v zadnjih desetletjih pridobiva na popularnosti. To sicer ni novost, so se pa biografije v zadnjih desetletjih močno spremenile. Resnici na ljubo je sicer treba poudariti, da je v dolgi tradiciji pisanja biografij skoraj vedno šlo za moške, ki so jih zgodovinarji ocenili kot pomembne v javnem življenju. Kaže se trend, da je biografske obravnave deležnih vse več žensk, biografske obravnave so bile deležne tudi osebe, ki niso zasedale vidnih funkcij v javnem življenju. S tem je prišlo tudi do sprememb metodologije biografske obravnave ter do revizije zgodovine, kar je prinesel pogled iz drugega gledišča. Žanr biografije se je pojavil v različnih disciplinah, pri čemur vsaka zasleduje sebi lastne cilje, subjekte raziskovanja, besedišče, način interpretacije, metode in samo uporabnost biografskih raziskav. Praviloma pa pri biografijah izostane govor o biografiji kot žanru ter metodologiji raziskovanja. Biografije ustvarjajo tako zgodovinarji in zgodovinarke kot tudi npr. avtorji in avtorice romanov. Zaradi takšne raznovrstnosti biografij tudi težko govorimo o enotni metodologiji, ki bi se uporabljala pri pisanju biografije. Po načinu obravnave avtorji in avtorice v grobem ločujejo med znanstveno biografijo, ki je bolj lastna zgodovinopisju in naj bi temeljila na natančnih raziskavah in preverljivih dejstvih, ter med popularno biografijo, ki je na prvem mestu namenjena širšemu krogu bralcev in jo znanstveno raziskovanje manj zanima. Za znanstvene biografije je seveda pomembno, da se držijo standardov znanstvenega raziskovanja, za avtorje biografij, ki so v prvi vrsti komercialne in namenjene trgu, pa je seveda v ospredju

zanimivost, ker bo le takšna biografija tudi prinesla dobiček. Tudi mnenja o uporabnosti biografije kot zgodovinske metode so si različna. Avtorji in avtorice jo vidijo kot najčistejšo obliko zgodovine ali pa kot metodo, ki v zgodovinopisju sploh ne bi smela imeti mesta. Prispevek skuša zapolniti manko v literaturi o biografskem raziskovanju na Slovenskem ter analizira njegov vpliv na raziskovanje zgodovine žensk. Prinaša tudi sintezo relevantne literature o biografskem raziskovanju ter predstavlja vpliv feminizma na samo biografsko raziskovanje. Feminizem biografij sprva ni sprejel odprtih rok, saj so bila to pretežno dela o moških ter o njihovih dosežkih v javnem življenju. Na prvi pogled biografija torej ni bila prav uporabna zvrst za umestitev žensk v zgodovino, ker je njihova zgodovinska izkušnja praviloma popolnoma drugačna od moške in bi jo v takratni obliki pisanja biografij zelo težko zaobjeli. Na Slovenskem so se biografije in biografski članki o ženskah pojavljali v splošnih in specializiranih biografskih leksikonih ter v drugih publikacijah, ki niso bile oblikovane kot leksikoni. Biografije žensk so se pojavljale v zbornikih, revijah, predstavljene so bile v delih, ki so pokrivala ženske v določenih poklicih npr. književnice, igralke, fizičarke. Zaradi spregleda žensk v splošnih biografskih leksikonih pa je izšel tudi splošni leksikon, ki prinaša zgolj biografije žensk. Skozi analizo splošnih biografskih leksikonov od lokalne prek regionalne do svetovne ravni članek prinaša podatke o zastopanosti žensk v biografskih leksikonih od regionalne pa do svetovne ravni. Izkazalo se je, da se delež vključenosti žensk v splošne biografske leksikone na Slovenskem povečuje. 20 % je najvišji delež žensk, ki so na Slovenskem vključene v kakšen splošni biografski leksikon. Razlike med prisotnostjo žensk v leksikonih glede na velikost območja, ki ga leksikoni pokrivajo, ni bilo zaznati. V povprečju je v leksikonih 10 % žensk. V slovenskih biografskih leksikonih, ki pokrivajo svetovno raven je delež žensk 7 %, kar je celo pod povprečjem. Na zelo omejenem vzorcu je bil analiziran tudi delež žensk, ki nastopajo kot avtorice biografij. V vzorcu gesel starejših splošnih biografskih leksikonov avtoric ni bilo. V najnovejšem slovenskem biografskem leksikonu je delež avtoric vseh biografij nekaj več kot tretjina. Podoben delež je tudi delež biografij žensk, ki so jih napisala ženske. Ta podatek kaže, da se ženske – gledano statistično – za pisanje biografij žensk ne odločajo pogosteje kot za pisanje biografije moških. Kljub temu, da je biografsko raziskovanje prineslo nova spoznanja in ločilo subjektivno izkušnjo posameznika od zgodovinskih mejnikov, struktur in kategorij, ki so dojete kot splošno priznane in skozi katere praviloma spoznavamo zgodovino, pa »uradna« zgodovina teh premikov ni zabeležila in ostaja trdnjava patriarhalne miselnosti.

Literatura:

Antič, Igor (2002): Veliki svetovni biografski leksikon: osebnosti, ki so oblikovale našo civilizacijo. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Avsenik Nabergoj, Irena (2011): Literarne vrste in zvrsti: stari Izrael, grško-rimska antika in Evropa. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Bajt, Drago (1993): Pišem, torej sem: priročnik za pisanje. Maribor: Obzorja.

Bajt, Drago (1999): Slovenski kdo je kdo. Ljubljana: Nova revija.

Barbera, Rosalind (2010): Exploring biographical fictions: The role of imagination in writing and reading narrative, v: Rethinking History: The Journal of Theory and Practice, št. 2, Routledge, str. 165–187.

Benjamin, Ludy. T., Jr. (1980): Women in psychology: Biography and autobiography, v: Psychology of Women Quarterly, št. 1, American Psychological Association, str. 140–144.

Blanning, Timothy C. W in Cannadine, David (ur.) (1996): History and Biography, Essays in Honour of Derek Beales. New York: Cambridge University Press.

Bloch, Marc (2006): Apologija zgodovine ali zgodovinarjev poklic. Ljubljana: ISH Inštitut za humanistične študije.

Booth, Marilyn in Burton, Antoinette (2010): Editors´ note: Critical Feminist Biography II, v: Journal of Interdisciplinary History, št. 3, The Massachusetts Institute of Technology and The Journal of Interdisciplinary History, str. 7–12.

Borovnik, Silvija (2006): Slovenske književnice v Avstriji. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije

Bosch, Mineke (2009): Gender and the Personal in Political Biography. Observations from a Dutch Perspective. Journal of Women's History, XXI (4): 13–37.

Bourdieu, Pierre (2008): Biografska iluzija, v: Monitor ZSA: revija za zgodovinsko, socialno in druge antropologije, št. 1-2, Založba Annales, str. 249–254.

Brown, Kate (2009): A Place in Biography for Oneself, v: The American Historical Review, št. 3, The University of Chicago Press, str. 596–605.

Buchanan, James M. in Tollison, Robert D. (1986): A Theory of Truth in Autobiography, v: Kyklos, št. 4, Blackwell Publishing, str. 507–514.

Burke, Peter (1993): Revolucija v francoskem zgodovinopisju: Anali 1929-89. Ljubljana: Škuc, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Cankar, Izidor in dr. (ur.) (1925–1991): Slovenski biografski leksikon. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka.

Crick, Bernard (1980): George Orwell: A Life. London: Secker and Warburg.

Cvetek, Marija (2006): Spomini na Strmol. Vilma Mlakar, roj. Urh - nekdanja strmolska sobarica, v: Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino, št. 2, Zgodovinsko društvo za Slovenijo, str. 233–252.

Ginzburg, Carlo (2010): Sir in črvi: svet nekega mlinarja iz 16. Stoletja. Ljubljana: Studia Humanitatis.

Gutiérrez, Rachel: What Is a Feminist Biography? (1991). V: I., Teresa (ur.): All sides of the subject: women and biography: 48–55. Oxford: Pergamon Press.

Iles, Teresa (1991) (ur.): All sides of the subject: women and biography. Oxford: Pergamon Press.

Jančar, Drago (2011): To noč sem jo videl. Ljubljana: Modrijan.

Jevnikar, Martin in dr. (ur.) (1974–1994): Primorski biografski leksikon. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.

Kessler-Harris, Alice (2009): Why Biography?, v: The American Historical Review, št. 3, The University of Chicago Press, str. 625–630.

Klanjšek Gunde, Marta in Remškar, Maja (ur.) (2007): Fizika, moj poklic: življenje in delo naših fizičark. Ljubljana: Društvo jedrskih strokovnjakov Slovenije.

Kušej, Mateja (1996): Prve učiteljice, prve pisateljice - kdo jih še pozna? Ženski prispevek k slovenski literaturi od začetkov do 1918. Celovec: Drava.

Lepore, Jill (2001): Historians Who Love Too Much: Reflections on Microhistory and Biography, v: The Journal of American History, št. 1, Organization of American Historians, str. 129–144.

Levi, Giovanni (1995): Nematerialna dediščina: življenjska pot piemontskega eksorcista iz XVII. Stoletja. Ljubljana: ŠKUC, Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut.

Levi, Giovanni (2008): Rabe biografije, v: Monitor ZSA: revija za zgodovinsko, socialno in druge antropologije, št. 1-2, Založba Annales, str. 255–265.

Lockyer, Roger (1984): Writing History, v: History Today, št. 3, 1984, London : Longman Group, str. 46–49.

Luthar, Oto (1990): Biografija, nov metodološki princip?, v: Traditiones: zbornik Inštituta za slovensko narodopisje in Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU, št. 19. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, str. 275–279.

Luthar, Oto (1993): Annales: prihodnost in preteklost: spremna beseda, v: Burke, P.: Revolucija v francoskem zgodovinopisju: Anali 1929-89: 148–162. Ljubljana: Škuc, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Lutsenko, E. (2010) Biography Through a Biographer's Eyes (Materials from a Round-Table Discussion), v: Russian Social Science Review, št. 4, M.E. Sharpe Inc, str. 78–86.

Makolkin, Anna (2010): Probing the Origins of Literary Biography: English and Russian Versions, v: Biography, št. 1, Biographical Research Center, str. 87–104.

Momigliano, Arnaldo (2008): Dvoumni položaj biografije, v: Monitor ZSA: revija za zgodovinsko, socialno in druge antropologije, št. 1-2, Založba Annales, str. 245–249.

Mulinari, Diana in Räthzel, Nora (2007): politicizing biographies: the forming of transnational subjectivities as insiders outside, v: Feminist Review, št. 86, Palgrave, str. 89–112.

Nasaw, David (2009): Historians and Biography: Introduction, v: American Historical Review, št. 3, University of Chicago Press, str. 573–578.

Nedič, Lilijana (1993): Slovenske filmske zvezde. Ljubljana: Slovenski gledališki in filmski muzej.

Novak-Popov, Irena (2008): Slovenske pesnice v literarni vedi in izobraževanju. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.

O'Brien, Patrick K.(1998): Political Biography: A Polemical Review of the Genre, Biography, št. 1, Biographical Research Center, str. 50–57.

Pagon, Neda (1994): Med malimi zgodbami: monografije, mikrozgodovina. V O. Luthar (ur.): Historični seminar: 43–56. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

Pimlott, Ben (2009): The Future of Political Biography, v: The Political Quarterly, št. 1, The Political Quarterly Publishing Co. Ltd, str. S214–S223.

Porenta, Tita (2005): Zgodovina smo ljudje: značilnosti slovenske biografike, v: Zgodovina za vse: vse za zgodovino, št. 1, Zgodovinsko društvo, str. 79–88.

Rebeschini, Monica in Verginella, Marta (2008): Zanimanje za biografijo: uvod v prevode petih temeljnih besedil o biografijah, v: Monitor ZSA: revija za zgodovinsko, socialno in druge antropologije št. 1-2, Založba Annales, str. 241–245.

Riall, Lucy (2010): The Shallow End of History? The Substance and Future of Political Biography, v: Journal of Interdisciplinary History, št. 3, The Massachusetts Institute of Technology and The Journal of Interdisciplinary History, str. 375–397.

Rotberg, Robert I. (2010): Biography and Historiography: Mutual Evidentiary and Interdisciplinary Considerations, v: Journal of Interdisciplinary History, št. 3, The Massachusetts Institute of Technology and The Journal of Interdisciplinary History, str. 305–324.

Spender, Dale: Foreword (1991). V T. Iles (ur.): All sides of the subject: women and biography: VII–IX. Oxford: Pergamon Press.

Stanonik, Tončka in Brenk, Lan (ur.) (2008): Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Studen, Andrej (1999): Iz drobnih posameznosti spisane zgodbe. V: Čas, B. (ur.): Kamniški sociološki zbornik: 243–247. Kamnik: Šolski center Rudolf Maister.

Suhodolčan-Dolenc, Marija in Jukič, Greta (2005): Biografski leksikon občine Prevalje. Prevalje: Občina.

Šelih, Alenka idr. (2007): Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem, Tuma, SAZU, Ljubljana.

Šterbenc Svetina, Barbara in dr. (ur.) (2013): Novi Slovenski biografski leksikon. Ljubljana: Založba ZRC.

Taylor, Stephanie in Littleton, Karen (2006): Biographies in talk: A narrative-discursive research approach, v: Qualitative Sociology Review, št. 1, Lodz University, str. 22–38.

Verginella, Marta (2004): Suha pašta, pesek in bombe: vojni dnevnik Bruna Trampuža. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

Verginella, Marta (2011): Zgodovinopisna raba avtobiografskih virov in značilnosti ženskega avtobiografskega pisanja. V A. Koron in A. Leben (ur.): Avtobiografski diskurz: teorija in praksa avtobiografije v literarni vedi, humanistiki in družboslovju: 95–108. Ljubljana: Založba ZRC.

Vodopivec, Peter (1994): Kako so ženske na Slovenskem v 19. stoletju stopale v javno življenje: prispevek k zgodovini žensk v Slovenskem prostoru (1848-1900), v: Zgodovina za vse, št. 2, Zgodovinsko društvo Celje, str. 30–44.

Ware, Susan (2010): Writing Women's Lives: One Historian's Perspective, v: Journal of Interdisciplinary History, št. 3, The Massachusetts Institute of Technology and The Journal of Interdisciplinary History, str. 413–435.

Weiland, Steven (1999): Biography, Rhetoric, and Intellectual Careers: Writing the Life of Hannah Arendt, v: Biography, št. 3, Biographical Research Center, str. 370–398.

Willard-Traub, Margaret K. (2007): Scholarly Autobiography: An Alternative Intellectual Practice, v: Feminist Studies, št. 1, Feminist Studies, str. 188–206.

Wolpert, Stanley (2010): Biography as History: A Personal Reflection, v: Journal of Interdisciplinary History, št. 3, The Massachusetts Institute of Technology and The Journal of Interdisciplinary History, str. 399–412.

Young-Bruehl, Elizabeth (1999), v: Weiland, Steven: Biography, Rhetoric, and Intellectual Careers: Writing the Life of Hannah Arendt, v: Biography, št. 3, Biographical Research Center, str. 370–398.

Summary: Writing biographies has become increasingly popular in recent decades. Its popularity is nothing new, but biographies have changed significantly. Truth be told, it should be stressed that, in the long tradition of writing biographies, the main focus was mainly on men whom historians considered important in public life. Nevertheless, a trend is arising of more and more women being dealt with in biographical research and the same applies to people who did not occupy an important function in public life. This has also led to changes in the methodology of biographical research, and to the revision of history that has been brought by a different point of view. The biography genre has appeared in various disciplines, each pursuing its own goals, research entities, vocabulary, way of interpretation, methods, and the usefulness of biographical research. However, the biography as a genre and research methodology is usually absent when talking about biographies. They are written by historians as well as, for example, novelists, and due to such diversity, it is difficult to talk about a uniform methodology to be used in writing biographies. As regards the method of research, authors roughly distinguish between scientific biography, which is closer to historiography and should be based on accurate research and verifiable facts, and popular biography that is mainly intended for a wider circle of readers, and less interested in scientific research. For scientific biographies it is of course important to adhere to the standards of scientific research, whereas for biographies, which are primarily commercial and intended for the market, interestingness is at the forefront, as only such a biography will bring profit. Opinions on the usefulness of biography as a historical method also vary. Authors either see it as the purest form of history or as a method which should not have a place in historiography. The article fills the lack of literature on biographical research in the Slovene-speaking area and analyses its impact on the exploration of the history of women. It presents a synthesis of relevant literature on biographical research and it also features the impact of feminism. Initially, feminism did not greet biographies with open arms, as they were mainly focused on men and their achievements in public life. Thus, at first glance, biography was not a useful genre for placing women in history, as their historical experience was generally completely different from the experience of men, and would be difficultly included in the then form of writing biographies. In the Slovene-speaking area, biographies and biographical articles on women appeared in general or specialized biographical lexicons, or other publications that were not designed as lexicons. They also appeared in journals, magazines, and were presented in works which dealt with women in certain professions such as authors, actresses and physicists.

However, due to the overlook of women in general biographical lexicons, a general lexicon has been published, which provides only biographies of women. Through the analysis of general biographical lexicons at the local, Slovene and global level, the article provides information on the representation of women in biographical lexicons. It turns out that the share of the participation of women in general biographical lexicons in the Slovene-speaking area has been increasing. 20% is the highest percentage of women who have been included in a general Slovene biographical lexicon. On average, lexicons comprise 10% of biographies of women. In Slovene biographical lexicons that cover the global level, the share of women is 7%, which is even below average. In a very limited sample, the proportion of female authors of biographies has also been analysed. In the sample of older general biographical lexicons there were no female authors. In the recent Slovene biographical lexicon, the share of female authors of biographies is of slightly more than a third. The proportion of biographies of women, written by women is similar. This figure shows that women - statistically speaking - do not tend to write biographies of women more often than those of men.